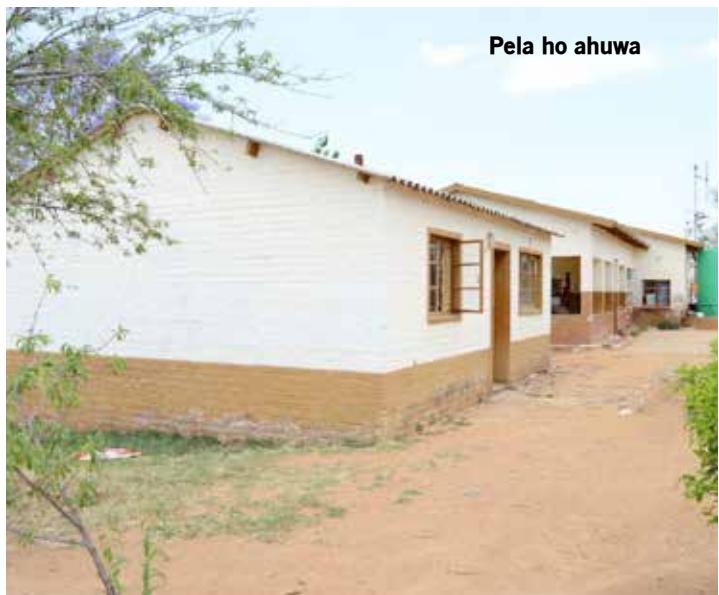

BOPHELO BO BOTLE**Tliliniki e ntjha motseng wa Ga-Thaba**

Pela ho ahuwa

Morao a ho ahuwa

Tliliniki ya kgale ya Soetfontein (ho le letshehadie) e tla emelwa ke tliliniki e sa tswa ahwa (ho le letona) e nang le disebediswa tsa maemo a hodimo.

Albert Pule

Tliliniki e ntjha e fetotse maphelo a batho haholo motseng wa Ga-Thaba, Limpopo.

Tliliniki ya Soetfontein, e qadileng ho sebetsa ka 1971, e ne e na le kamore tse pedi feela tsa ho hlahllobela, kamore ya ho pepisetsa le kamore e sebetsang e le khemisi le ho bolokela disebediswa.

Ha re fetela pele ho 2015, setjhaba sa motse wa Ga-Thaba jwale se na le tliliniki e ntjha e tla fepela malapa a fetang a 800 motseng ona.

Tliliniki ena e ntjha e tlateletsatse lenaneng la maokelo a profense. Badudi ba profense ena ba na le ditliliniki tse 444, dibaka tsa thuso ya bophelo bo botle tse 26, dipetlele tse 30 tsa setereke, dipetlele tse hlano tsa mabatowa, dipetlele tse tharo tse ikgethileng, dipetlele tse pedi tsa thupello. Tliliniki ya Soetfonteine e na

le kamore tse nne tsa ho hlahllobela, kamore ya tshohanyetsa, kamore ya ho thoba maikutlo (bakeng sa bobedi tsitsipano le HIV le Aids), phaposi ya ho belehisetsa e nang le karolo tse tharo (boemo ba pele, kamore ya ho pepisetsa le kamore ya tlhaho ya lesea), kamore ya dilakane le ya ho hlahlloba bakudi.

Hape e na le baoki ba supileng ba rupeletsweng maemong a hodimo, baoki ba bang ba babedi ba santseng ba ithuta le mothusi a le mong wa baoki.

Tliliniki ena e ahilwe ke Lefapha la Bophelo bo Botle la Limpopo mme e tla tswela batho ba Ga-Thaba molemo bakeng sa ditshebeleto tsa bophelo bo botle.

Qalong lefapha le ne le beheletse ka thoko R11 milione bakeng sa ho aha Tliliniki ya Soetfontein empa la sebedisa R15.2 milione ka ho aha tliliniki ena.

Ha e sa le e butswe ka Mmesa, Tliliniki ya

Soetfontein e belehisitse masea a 18.

"Ke ikutlwa ke le motlotlo ho tsamaya sebaken sena se setjha mme se tla thusa rona basebeletsi ba tsa bophelo bo botle hore re thuso setjhaba ka bottalo," ho tjholo Mooki wa mophreshenale Anna Motimele pulong ya semmuso ya tliliniki ena.

Tliliniki ena e ile ya bulwa semolao ke Setho sa Lekgotla la Phethahatso la Bophelo bo Botle la Limpopo Ngaka Phophi Ramathuba ya itseng o tshepa hore e tla tisa molemo le phetoho maphelong a batho.

"Ke tshepa hore tliliniki ena e tla ba qalo ya ntho tse ntle motseng ona. Ke sena seo re se bolelang ha re bua ka phano ya ditshebeleto.

"Ha re batle taba ya hore motho a tle tliliniking a tswerwe ke sefuba a be a fuwa Panado, jwalo ka ha e ka Panado e phekola mafu ohle," ho tjholo Setho sa Lekgotla la Phethahatso Phophi.

la hae le tlwaetseng tliliniki yane ya kgale dilemeng tse mashome o dumellana le Malahela. O thabets moaho ona o motjha.

"Tliliniki ena e ntjha e tla thusa haholo, batho ba seng ba tsofese ba sa kgoneng ho hahlulaela Polokwane," o tjholo jwalo.

Monnga motse Morena Maisha Molepo III o kopile setjhaba hore se se tjthese tliliniki ha se na le ditletlobo kgahlanong le mmuso.

"Tliliniki ena ha se ya batho bana," o tjho a supa Setho sa Lekgotla la Phethahatso le bakgethwa ba hae.

"Ke ya rona batho ba Ga-Thaba, mme ha ke batle ho bitswa hosane, ke bolellwe hore le e tjhesitse hobane le sa thabele tshebeleto tsa mmuso.

"Ha le ka etsa jwalo, ke tla bitsa mapolesa mme ba e tjhesitseng ba tla tshwarwa, ba kwallwe nako e telele," o tjho jwalo a bile a opelwa mahofi.

Manxili e fumana tliliniki ya maemo

Moporesedinte Jacob Zuma, mona o bonwa le mofumahadi wa hae Tobeka Madiba-Zuma pulong ya Tliliniki ya Manxili e Nquthu, KwaZulu-Natal. Tliliniki ena e tlisitse ditshebeleto tse betere tsa bophelo bo botle setjhabeng.

Thandeka Ngobese

Tliliniki e ntjha ya maemo e bitsang R20 milione ya Manxili e Nquthu, KwaZulu-Natal, e tla tlisa thuso e hlokahalang motseng wa mahae o nang le batho ba 13 000.

Nakong e fetileng, setjhaba sena se ne se emela tliliniki ya sepalangwang e neng e tla kwano hang ka kgwedi kapa badudi ba ne ba tsamaya bolelele ba dikhilomitara tse 10 ho ya Tliliniking ya Mangeni, hangata ka

maoto, ho fumana tshebeleto ya bophelo bo botle. Tliliniki ena ya sepalangwang e ne e tloha sepetleleng se seholo sa Charles Johnson Memorial Hospital, se bohole ba dikhilomitara tse 62.

Setho sa setjhaba Maqili Buthelezi o re e ne e re ha a ka fetwa ke letsatsi la ho ya Tliliniking ya sepalangwang, o ne a sebedisa R54 ho ya lata meriana Sepetleleng sa Charles Johnson Memorial.

"Tliliniki ena e ntjha eo re e fuweng ke mmuso wa rona e tla re thusa haholo mme

re lebona ho menahane," o tjholo jwalo.

Badudi ba KwaZulu-Natal ba fumana ditshebeleto tsa bophelo bottle dipetleleng tsa porofensi tse 72, dikholeje tse 25 tsa thupello ya baoki le ditsi tsa bophelo bo botle tse 18.

Tliliniki ya Manxili, e sa tswa bulwa semmuso ke Moporesidente Jacob Zuma, e tsamaellana le maemo mmuso a Operation Phakisa, a ho ba "Tliliniki e Phethahetsng", e qobellehang ho fana ka ditshebeleto tse tswileng matsoho tse latelang maemo bohlokwa a naha a bophelo bo botle.

Pulong ena hape ho ne ho tle le Motlatsaletona la tsa Bophelo bo Botle Ngaka Joe Phaahla, Setho sa Lekgotla la Phethahatso sa KwaZulu-Natal sa tsa bophelo bo botle Ngaka Sibongiseni Dhlomo, Ditho tsa Komiti ya Phethahatso ya KwaZulu-Natal ya tsa Bophelo bo Botle, le baemedi ba Lenane le Kopanetsweng la Matjhaba la HIV le Aids (UNAIDS), Bomajoro, Makhan selara le Marena.

Tliliniki ena e tla ntlaftsa diteko tsa mmuso tsa holwantsha mafu, a keneletsang phetisetsano ya HIV le Aids, ditshwaetso tsa TB le ho hlolahala ha mme le lesa Seterekeng sa uMzinyathi.

Motlatsa Letona Phaahla o ile a re pulong ena, lefapha le phethahatsa taelo ya Moporesidente Zuma ya ho latela Morero wa Ntshetsopele ya Naha, o reng, hore Aforika Borwa e tswelepele, dibaka tsa mahae di tlameha ho ntshetswapele jwalo ka tsa ditoropong.

"Maikemisetso a Morero wa Inshorensa ya Setjhaba ya Bophelo bo Botle o ke se fihlellwe ha re sa netefatse hore ditsi tsa bophelo bo botle tsa mahaeng di ya ntlaftswa, le ho re ke tsa maemo a hodimo," ho tjholo Motlatsaletona Phaahla.

Tlhokomelo ya profensi ya bophelo bo botle e fapano ho tloha ho ya mantlha, ho ya dipetleleng tsa profensi. Dibaka tsena ha

di fane ka thuso ya bophelo bo botle feela, empa le di kholeje tsa booki di bolela hore ditshebeleto tsa setjhaba tsa bophelo bo botle di ka ntlaftala ha ho ntse ho rupellwa baoki ba batjha.

Kaho ya Tliliniki ya Manxili ke ditlamorao tsa selekane pakeng tsa Lefapha la Bophelo bo Botle, Letlole la Tobeka Madiba-Zuma le setjhaba.

Ke R20 milione kaofela e sebedisitsweng kahong ya Tliliniki ya Manxili. Lefapha la Bophelo bo Botle le kentse letsoho ka R16 203 474. 41 bakeng sa tliliniki le baahi, ha fenetjharo le disebediswa bakeng sa porojeke

MAOKELO A PROFENSE YA KWAZULU-NATAL BA NA LE

- dipetlele tsa porofensi tse 72
- dikholeje tse 25 tsa thupello ya baoki le
- ditsi tsa bophelo bo botle tse 18.

eo kaofela di bitsitse R1 624 219. 87. Letsholo la Tobeka Madiba-Zuma lona le fane ka R2 milione.

Motlatsaletona Phaahla hape o ile a ikanelo ho netefatso hore tliliniki ena e boloka maemo a mantlha a bophelo bo botle, a qobellang bohlweki, taolo ya ditshwaetso, ho fokotsa mela e melelele, ho fumaneha ha meriana le dithoko tse ding, tshireletso le polokeho ya basebetsi le bakudi, mmoho le basebetsi ba tshwarang bakudi hantle.

Haesale Tliliniki ya Manxili e qala ho sebetsa ho abuve dikgohlopo tse 72 100 tsa banna mme bakudi ba 107 ba fumane ditshebeleto tsa theroy malapa.

Tliliniki ya Manxili Clinic e fana ka tshebeleto tsa bophelo bo botle tse kang tlhokomelo ya baimana, diteko tsa mofetshe wa setho sa sesadi le Lefuba, diteko tsa HIV le ho thojwa maikutlo.

POLOKEHO LE TSHIRELETSO

Bua kgahlanong le tlhekefetso ya bana

Noluthando Mkhize

J waloka ha naha e keteka Matsatsi a 16 a ho Lwantshana le Dikgoka Kgahlanong le Basadi le Bana, Ditshebeletso tsa Sepolesa sa Aforika Borwa (SAPS) e ipileditse setjhabeng ho bua le ho Iwana kgahlanong le tlhekefetso ya bana.

"Ha o belaela hore hona le ngwana ya klekefetswang, se thole, e tlalehe sepoleseng se haufi kapa dibakeng tse fapaneng tse behilweng," ho tjholo Majoro-Kakaretso Yvonne Botsheleng, Hlooho ya Setsi sa Qoso tsa Malapeng, Tshireletso ya Bana le Thekefetso ya Motabo (FCS) se SAPS.

O itse le ha Setsi sa FCS se ikemiseditse ho netefatsa polokeyo ya bana, batswadi, ditho tsa malapa, matitjhere le baetapele ba setjhaba ba tlameha ho nka karolo ya ho sireletsa bana tlhekefetsong.

"Ho nka motse ho hodisa ngwana – ke boikarabelo ba setjhaba sohle ho netefatsa polokeyo ya bana ba rona," ho tjholo Majoro-Kakaretso Botsheleng.

Matsatsi a 16 a ho Lwantshana le Dikgoka Kgahlanong le Basadi le Bana ke letsholo la matjhaba la kelelliso.

Le ba teng selemo le selemo ho tlaha ka la 25 Pudungwana, e leng Letsatsi la Matjhaba la Phediso ya Merusu Kgahlanong le Basadi, ho ya ho la 10 Tshitwe, le tsejwang e le letsatsi la Matjhaba la Ditokelo tsa Botho. Nako ena hape e keneyletsa Letsatsi la Lefatshe la Bana le Letsatsi la Lefatshe la Aids.

LWANTSHA BOTLOKOTSEBE KGAGHLANONG LE BANA

Majoro-Kakaretso Botsheleng o ile a bontsha hore Setsi sa FCS se ntlafaditse ditshebeletso tsa sona ho netefatsa hore se ka Iwantsha botlokotsebe bo kgahlanong le bana. Sena se tlisitse ho fokotseha palong ya dinyewe tse tlalehilweng le kotlo e matla kgahlanong le ba

klekefetsang bana.

Ho ya ka dipalopalo tsa semolao tsa botlokotsebe, botlokotsebe bo kgahlanong le bana bo fokotseha selemo le selemo ho tlaha dinyeweng tse 48 718 tse tlalehilweng selemong sa ditjhelete sa 2012/13 ho ya ho tse 45 230 selemo sa ditjhelete sa 2013/14. Sekgahala sa kotlo se se le 75%.

O ile a eketsa ka hore Sepolesa se ke se Iwantshe merusu e kgahlanong le basadi le bana se le seng empa se hloka tshehetso ya setjhaba.

HO THAKGOLWA BOTJHA HA SETSI SA FCS HO ETSA PHAPANG

Ho ya ka Majoro-Kakaretso Botsheleng, ho thakgolwa botjha ha setsi sa FCS ka 2010 ho thusitse ho beng le kotlo tsa bophelo bohole tse fetang tse 1 832 bakeng sa botlokotsebe bo kgahlanong le basadi le bana.

Setsi sa FCS se ile sa thakgolwa botjha ka 2010 ka mora hore se akaretswe ka hara ditshebeletso tsa sepolesa ka 2006. Ho tlaha hoo, e se e menahantse disebediswa tsa yona mme ha jwale e na le makala a 176 le ditho tse ka bang 2 500 naha ka bophara.

Ho eketsa moo, FCS e na le basebetsi ba bangata ba nang le tsebo e phahameng ya ditshebeletso tsa setjhaba ho thusa ka tekolo ya bana ba hlekefetsweng le pokeselotso tsa ditlaleho tsa lekgotla, leho fana ka bopaki bo tletseng botsebi lekgotleng la dinyewe.

FCS ke mapolesa a bana kgahlanong le tlhekefetso ya motabo, tlolo tsa molao tse kenyelatsang lelapa, ho tloswa ho seng molaeng ha bana ba ka tlase ho dilemo tse 12 le botlokotsebe bo etswang ka inthanete. Dibaka tse pedi tse re tshwenyehileng ka tsona haholo ho FCS ke ditshwantsho tsa bana ba nkang karolo thobalanong le tlhekefetso ya motabo.

"Ke hodimo ho halofo ya ditlolo tsa molao tse kgahlanong le bana tse tlalehwang tse keneyletsang tlhekefetso ya motabo. Sena se

mpefatswa ke ho nyoloha ha tsela tsa ho hasa ditshwantsho tse kenyelatsang thobalan le bana ho inthanete.

"Ha o tlwu ho thusong ya sepolesa ditabeng tsa ho rekiswa ha bana, SAPS e na le ditsebi tse hlwahla tse ka tlasa di-Hawks – Bolaodi bo Fuputsang Ditlolo tse ka Sehloohong tsa Molao (DPCI)."

MATSHWA O MANG HO BONTSHA HORE NGWANA O TLHEKEFETSWA KA MOTABO

- Ho etsa diketso tse bontshang thobalan
- Ho fetola boitshwaro
- Kgalefo, le ntwa
- Ho tetebelo maikutlo, ho leka ho ipolaya
- Ho qoba batho kapa o kgutlela morao kelellong
- Bothata ba ho rota
- Ho theoha mosebetsing wa sekolong
- Setho sa sesadi: Seso, ho lemala, ho tswa madi, ntho e sa lokelang ho ba moo
- Bohloko ha a tsamaya kapa a dula.

DIKELETSO TSA HO BOLOKA NGWANA WA HAO A BOLOKEHILE

Majoro-Kakaretso Botsheleng o fane ka dikeletso tse latelang ka ho sireletsa bana:

- Dula o tseba hore na bana ba hao ba ho kae, o be o netefatse hore ba setse le motho ka nako tsohle.
- Beha leihlo selefounung ya ngwana, tsela eo a sebedisang inthanete ka yona le hore na o romelana melaetsa le mang.
- Etsa dipatlisiso ka mohlokomedi wa bana pele o mo hira, kapa ka sebaka sa tlhokomelo ya bana seo o isang ngwana ho sona.
- Ha o sa kgone ho lata bana sekolong, netefatsa hore ditijhere di a tseba hore ke mang ya tla lata bana.
- Ha tlhekefetso e etsahala ka hara lelapa,

se iphapanyetse yona kapa wa leka ho e laola le ba lelapa. Fumana thuso ya botsebi ho tswa SAPS kapa ditsing tse ding tsa tshireletso ya bana.

- Bana ba tshwanelo ho tseba le ho utlisisa bana ba bona, ba bue le bona ka bolokolohi le ho netefatsa tshireletso ya bona.

Ho tlaleha pelaelo ya tlhekefetso ya ngwana le ho se hlokomelwe, ikopanye le e nngwe ya ditsi tse latelang (ha o hloko ho fana ka lebitso la hao):

- Romela SMS Thusong ya tsa Tlolo ya Molao ho: 32211
- Lefapha la Ntshetsopele ya Setjhaba Setsi sa Taelo se Bulwang bosiu le motsheare: 0800 428 428 (mahala) – moletsi a ka bua le mosebeletsi wa setjhaba bakeng sa thuso le ho thoja maikutlo
- Baletsi hape ba ka kopa mosebeletsi wa setjhaba ho tswa Setsi sa Taelo hore a ba letsetse ka ho tobetsa nomoro tsena *120*7867# (mahala) selefounung efe kapa efe
- Setsi sa Thuso ya Bana sa Aforika Borwa: 0861 424453 / 011 452-4110 / imelli:info@childwelfareza.org.za
- Thibelo ya Botlokotsebe ya SAPS: 08600 10 111

Dintwa tsa Malapeng: Fumana lentswe la hao

MaAforika Borwa a mangata a sa ntse a bona ntwa ya ka malapeng e le sephiri sa lelapa empa ke tlolo ya molao, e ka fumanang ditlamorao ka molao. Mmuso, ka mafapha a fapaneng, o thakgotse melawana a fapaneng ho fokotsa Dintwa tsa Malapeng.

DINTWA TSA MALAPENG KE ENG?

Ho ya ka molao wa 116 wa 1998 wa Dintwa tsa Malapeng ke:

- mofuta ofe kapa ofe wa tlhekefetso o keneyletsang ya mmeleng, ya motabo, ya maikutlo, ya kelello kapa ya tjhelete
- tshenyo ya thepa
- ho latela motho hohle moo a yang
- ho kena lelapeng la motho e mong ntle le tumello ya hae
- ketso efe kapa efe e hlekefetsang kapa e laolang, mme e bake bohloko kapa e batle e baka tshenyo bophelong, polokeyong kapa bothong ba hao

TSHEHETO YA MAHLATSIPA A TLHEKEFETSO

Ho na le tshebeletso tse fapaneng le tse ikethileleng tsa mahlatsipa le ditsi tse o ka tholang ditshebeletso kaofela setsing se seng tse kang:

- Ditsi tsa Tlhokomelo tsa Thuthuzel

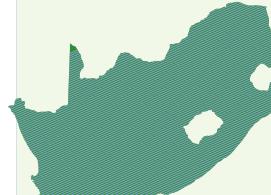
Dibaka tsena hangata di dibakeng tsa bophelo bo bottle tse ikemiseditseng ho fokotsa batho ba utliswang bohloko, ho ntlafaditse sekgaheka sa kahlolo le ho fokotsa nako ya pheleto ya dinyewe.
- Ditsi tsa Khuseleka tse o Tholang Ditshebeletso Kaofela Setsing se Seng Dibaka tsena di fana ka ditshebeletso tsa mahlatsipa a merusu a basadi le bana tse kang ho thoja maikutlo ka mora tsitsipano le tshehetso ya tikolohong le kelellong, bophelo bo bottle, ditshebeletso tsa sepolesa, thuso ya tsa molao, thuso ya bodulohara tse ding. Dibaka tsena di bulwa bosi le motsheare bakeng sa di tshebeletso.
- Setsi sa Qoso tsa Malapeng, Tshireletso ya Bana le Tlhekefetso ya Motabo (FCS) sa SAPS. Ditsi tsa FCS di Iwantsha ditlolo tsa molao tsa motabo kgahlanong le bana, ditlolo tsa molao tse etswang ke batho ka bobona (tse keneyletsang setho sa lelapa), ho tloswa ho seng molao ha bana ba ka tlasa dilemo tse 12 le botlokotsebe bo inthaneteng.

**Bakeng sa thuso: Mohala wa SAPS Kgahlanong le Botlokotsebe: 08600 10 111
kapa Setsi sa Taelo sa Lefapha la Ntshetsopele ya Setjhaba: 0800 428 428**

Ha o hlekefetswa o na le tokelo ya ho etsa kopo ya taelo ya tshireletso sepoleseng se haufi kapa lekgotleng la dinyewe kapa o buile molato wa tlolo ya molao sepoleseng e be o etsa kopo ya taelo ya tshireletso. Taelo ya tshireletso ya ntwa ya malapeng ke tokomane e fanwang ke lekgotla, e sireletsang lehletsipa mohlekefetsing.

HO FUMANA TAELO YA TSHIRELETSO

HO YA KA MOLAO WA DINTWA TSA MALAPENG, 1998 (MOLAO WA 116 wa 1998)

Ke mang ya ka etsang kopo ya taelo ya tshireletso?

Motho ofe kapa ofe ya kile a ba dikamanong tsa selehae le moqosuwa.

Ho na le dikamano tsa lapeng jwang pakeng tsa moqosi le moqosuwa?

Moo ba nyalaneng kapa ba neng ba nyalaneng; Moo ba dulang kapa ba neng ba dulang mmoho jwaloka ha e ka ba nyalaneng, le ba ha sa nyalaneng; Ke batswadi ba ngwana a le mong; Ba itokisetwa lenyalo, ba ratana kapa ba nyalaneng ka setso; Ke baamani ka madi kapa ba amana ka ho tlwaelana kapa ho ba lelapa empa e sang ka madi; Ba dula ntlong e le nngwe kapa ba ne ba dulang ntlong e le nngwe.

Taelo ya tshireletso e ka etsa kopo ya taelo ya tshireletso?

Motho ofe kapa ofe ya leng kapa ya kileng a ba dikamanong tsa lelapa

leqoswa ka ba lelaeng kapa ya taelo ya tshireletso.

bolella moqosi ka tokelo tsa hae ho ya ka Molao wa Dintwa tsa Malapeng?

Setho sa Tshebeletso ya Sepolesa ya Aforika Borwa. (Karolo ya 2) Mofuta wa 1 Molao wa 2; tsebiso ya moqosi ha ho na le morosu lapeng.

Moqosi a ka etsa kopo ya taelo ya tshireletso kae?

Lekgotleng lefe kapa lefe la molao kapa Lekgotleng la tsa malapa le thakgotsweng ho ya ka Molao wa Palamente. (Karolo ya 4(1) e balwa mmoho le karolo ya 1 (Karolo ya 12) Lekgotleng lefe kapa lefe la moooo moqosuwa a dulang, a nang le kgwebo kapa a hirilweng. Moo moqosuwa a dulang, a nang le kgwebo kapa a hirilweng kapa lekgotleng leo morosu o qadilem gho lona.

Na moqosi ka emelwa ke mmuelli ha a etsa kopo ya taelo ya tshireletso?

• Ee

• Karolo ya 14

Kopo ya taelo ya tshireletso e etsa kopo ya taelo ya tshireletso?

• Mongoding wa lekgotla

• Karolo ya 4(7)

Ke boikarabelo ba mang ho

• Karolo ya 4(7)

jwalo ka ha a ne a kopuwe ha a ne a fuwa taelo ya nakwana ya tshireletso. Karolo ya 6(2) Ha mogosuwa a kgutlela ka letsatsi leo a kopuwang ka lona taeleng ya nakwana ya tshireletso kapa tsebisong mme a hanyetsa phano ya taelo ya tshireletso lekgotla le tla mamele mme taelo ya tshireletso eo ho fanwang ka yona e tla ba ho ya ka Foromo ya 6 Molao wa 8; kapa Foromo ya 7 Molao wa 8.

Ho etsahala eng ha ho se ho fanwe ka taelo ya tshireletso?
Karolo ya 6(6) Mongodi wa lekgotla o tlameha ho fana ka khopi tse netefaditseng tsa taelo ya tshireletso le ya ho tshwarwa se tla kgethwa ke moqosuwa.

Ho fanwe ka taelo ya ho tshwarwa

Karolo ya 8(1)(a) Taelo ya ho tshwarwa e tlameha ho dumellwa e be e fanwe ho ya ka Foromo ya 8 Molao wa 9. Ha lekgotla le fana ka taelo ya tshireletsi le tlameha ho etsa taelo ya dumellang ho ntshuwa ha taelo ya ho tshwarwa ho behellwa ka thoko ho ya ka thibelo, maemo, qobello kapa taelo e fanwang ke lekgotla.